

Vse to do zdaj omenjeno pa le veljá od naše domače slovenske dežele, in ko učenec svojo ljubo domovino na tanko pozná, potem še le naj učitelj z učenci meje slovenske dežele prestopi, in naj ob kratkem omeni dežele avstrijskega cesarstva, potem celo Nemško, kakor tudi druge dežele cele Evrope. Povrhoma naj govori še o Azii, Afriki, Ameriki in Avstralii, in vse te dežele z morjem vred naj jim pokaže na globusu.

To bi bil najloži pot učence nekoliko z zemljopisjem seznaniti in jim prestop iz ljudskih šol v gimnazijo ali realko polajšati. Zahtevanje, da bi učenci tudi v domači deželi vsako rekico, ktera se v kako večo reko izliva, ali natančno številko prebivalcev kacega večjega kraja, ali visočino kake gore natančno znati mogli, se nam zdi pač prenapeto.

Boljši je krepek, živ, prost popis kraja in prebivalcev njegovih, boljša je tako rekoč karakteristična slika njegova, ktera učencevi duši to, kar je najbolj znamenitno ali karakteristično enega kraja, z živimi barvami predstavlja in upodoblja.

Mogoče, da tudi še tukaj bi učenci vsega ne umeli, vendar s tem ugovorom, zahtevanje, da naj učenec svojo domovino najbolj pozná, ni nikakor odbito.

Prva potreba pa je, da si vsaka šola izvrstni zemljevid P. Kozlerjev kupi in na steno obesi, ker brez tega je vsak nauk o zemljopisji domače dežele brez vsega vspeha.

Naj bi torej kak zmožni pisatelj tako malo knjižico — o zemljopisji za ljudske šole, — spisal, in slov. Matica naj bi jo na svoje stroške natisnila in izdala.

Jakob Gros,
ravnatelj.

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXXIV.

U. Namesti Sloven — Slovan (Slave) se bere še mnogokrat Slaven — Slavjan, in za slovanski prav pogostoma slavenski — slavjanski; kaj mi je misliti od teh oblik, in kod so v navadi?

T. Slavni Šafařík skaže do dobrega, da so te oblike vnanje ne pa domače, da so zlasti iz gerških pisem in po

gerško, latinsko in nemško zobrazenih pisateljih zanesle se med Slovence ili Slovane; v rusovske knjige so prišle še le v 17. stoletji, po svetem pismu in posebno po cerkvenih obrednih bukvah, ktere so popravljali greško - slovanski knjižniki, prav za prav od leta 1665. Poprijeli so se te pisave — slavenski slavjanski, Slaveni, Slavjani — tudi Serbi in Poljaki, in pri teh treh narodih so še zdaj skorej sploh v rabi. Hrovaški pisatelji jih rabijo časi, in sim ter tje, da si redko, nekteri slovenski; vendar se vidi, da so jih jeli Slovenci zelo popusćati, in kej želeti je, da bi za ljube edinosti voljo popustili zdajci vsi oblike Slaveni — Slavjani, slavenski — slavjanski, ter pisali pravo Slovani — Sloveni, slovanski v občnem pomenu.

U. V pesmih nekterih vzajemnih, moram reći, se časi kej lepo glasi Slavjani — Slavjani, in mnogim premnogim doni prijetno na uho vzajemnost slavjanska, jezik slavjanski!

T. Pa je zoper stsl. glasoslovje oblika slavjanski — Slavjan, in zoper slovnico slovensko, ker bi za ustnikom v mogel se vdevati sploh *lj* n. pr. Hivljan, Lancovljan, tedaj tudi Slavljan, ali kakor kažejo drugi, ker za ustniki jotovan (topljen) glasnik biti ne more.

U. Kako je vendar to, da se v drugem zlogu pisava tolikanj spreminja ter piše zdaj Slovan — en — in — ien — jen — jan, zdaj Slaven — in — jan?

T. Pisava ta se ravná po narečjih slovanskih; vendar, bi djal, da se ne motim, ki pravim, da tolika razlika izhaja poglavitno iz pisave glagolice in cirilice. Naj starja oblika tega imena je Slovenin — Sloven, ki se piše v omenjenih pravopisih s pismenom ali s čerko *jat* (é, ê) ktera se v latinici mnogotero znamenjuje. Celo ondi se v tistih besedah zamenjuje in najde se časi *jat*, casi *ja*, in Miklosič sam uči, da se je pisme *jat* že nekđaj razno izgovarjalo, zdaj *ja* (bulg. ea, ia, gr. *γέαρ ιαρ*) zdaj *é* (franc. *été*), in zdí se mi, da una izreka je domá bolj po vzhodnjih krajih, ta pa bolj po zahodnjih, torej še sedaj pišemo tod raji Sloven — slovenski, unod pa pisarijo raji Slavjan — slavjanski. Razun tega beri v hrovaško-serbskih slovnica, kako različno se piše in še razniše izgovarja slovo *ě*, in vsaj nekoliko si boš po tem razjasnil različne pisanja Slaven — in — jan in Sloven — in — ien — jen —

jan, tako tudi slovinsko, sloviensko in slovjensko, slavensko — in slavjansko itd.

XXXV.

U. Razno se spreminja končnica v imenu našega naroda, — pa tudi deblo se spreminja in v deblu piše časi *a* časi *o* — *slav*, *slov*. —; od kod ta razlika? kako razlagajo učenostniki naši to razno pisavo?

T. Od tega se je v slovenskih listih že mnogo pisarilo, in da to spremembo bolje spregledava, beriva vsaj nekatere spise o imenu našega naroda. Poglej na priliko, kar se bere v Nov. 1848 l. 34.

U. „Slavjan, Slován, Slavén, Slavín i. t. d. ali Slovén? — Že dolgo se mēde, de v teh besedah nič stano- vitniga nimamo. De do terdniga pridemo, mislimo po slovensko, in pustimo poméne, kakoršni ste besedi: slaviti in slovėti kdej imele. „Slaviti“ poméni „rühmen“; tedej Slavín, Slav- jan, Slavén: jenen, welcher rühmt; — „slovėti“ poméni „berühmt sein“ tedej Slovén, Slován: jenen, welcher berühmt wird. Tedej, Slovén in Slován; kaj ne? Beseda s posled- njo končnico pa je veliko manj naša, kakor Slovén. De so naši očetje besedo „Slovén“ imeli in rabili, se iz tega vidi, kér so sami sebe „Slovence“ imenovali: „Slovenec“ pa je od „Slovéna“ izpeljana beseda. Po takim bi bili mi na Krajn- skim, Koroškim, Goriškim, Štajarskim in Ogerskim Slo- venci, vsi skupej pa, kar je Slovenskiga jezika: „Slovenje“. To je moja misel, pa je nikomur ne vsiljujem“. (J.)

T. Lepa misel gotovo, ktere ni treba nikomur vsilovati. — Tisto leto se bere v Nov. „Povedanje od slovenskiga jezika“, ktero je bil spisal Vodnik že l. 1797 v ljubljanskih novicah, in ondi se bere l. 43 pa 44:

U. „Nemec poméni toliko, kar mutec. Slovenec ga ni zato mutca imenoval, kakor de bi ne znal govoriti, ampak zato, kér ga ni zastopil, in je bil Slovencu, kakor mutast, po tem, kadar sta dalj časa razločena živéla in slednji svoj jezik raz- ločila. Slovenci pa so se tako imenovali, ker so se med seboj zastopili, in si lahko eden drugimu slovo, to je besedo da- jali, zakaj slova med vsim drugimi Slovenci pomeni be- sedo“. In spet: „Zdej pridemo na same Slovence, kateri se ali od slove ali od slovesa, ali pak od selenja in preselo-

vanja tako imenujejo; nemorem práv za terdno reči, zakaj nisim bil takrat zraven, kader so jéli to imé sebi dajati“.

T. Ker v tem spisu Slovence sploh z Gregi, Latinci in Nemci primerja, in skupej pripoveduje od jezika slovenskega, pa gregovskega, latinskega in nemškega, vsak koj vé, da Vodnik tu Slovence imenuje sploh Slovane.

P a š n i k.

Kdo prvi naredi dobro šolo? Ni dolgo, kar sem šel po cesti skozi malo vas. Srečala me je množica otrok, ki so šli iz šole. Prijazno so me pozdravljali in šli vsak svojo pot proti hišam bližnjih krajev. Tu ustavim nektere, in jih vprašam, če radi hodijo v šolo. „Zakaj bi ne hodili radi v šolo“, mi odgovoré, „ker se v šoli toliko lepega učimo“. Ti učenci, si mislim, že vejo, kaj je šola, in jih tedaj ni treba siliti v šolo. Pozneje pridem v neko gostivnico tistega kraja, in ko med drugim tudi pride govorica o šoli, mi hišni gospodar o tem veliko lepega pripoveduje, in pravi: „Pri nas ni treba, da bi kdo otroke v šolo silil, skoro ujidejo nam, če jih precej ne pustimo“. „Tako ni povsod“, pravim; „v nekterih krajih hodijo otroci neredno v šolo“. „Tudi pri nas je bilo tako“, pravi mož, „toda sedaj je vse drugače. Otroci se učé v šoli mičnih in za vsakdanje življenje potrebnih reči, pa zraven tega se vadijo tudi lepega vedenja in reda pri vseh rečeh. Pri marsikteri hiši se je ravno po otrocih že to pa uno na bolje obrnilo. Marsikje se več ne sliši kletvine, rotenja i. t. d. sirovih in pohujšljivih pogovorov. Otroci opominjajo večje, da naj takih nespodobnih besedi ne govoré, in starji se sramujejo, da so slabejši in neumniši od otrok; če ne vejo boljšega govoriti, pa raji molčé, ali vsaj vpričo otrok nemarne ne kvasijo. Imamo učitelja, ki je prav razumen in spoštljiv mož. Vsi, revni in premožni, ga imajo radi, ker on ima vse otroke rad brez razločka, naj bodo revnih ali bogatih staršev. On jih tako ljubeznjivo podučuje, da bi ga človek neprenehoma poslušal; pa tudi sam kaže z zgledom vse, kar priporočuje svojim učencem; res, naša šola je sedaj, rekel bi, zlata jama za vso srenjo. Bog nam jo še dolgo tako ohrani!“ Tako je govoril mož; jaz pa sem šel dalje in si mislil: Dobro šolo prvi naredí dobri učitelj.